

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตนบุรี โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตนบุรี

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการศึกษาศึกษาของสถานศึกษาในเขตนบุรี

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการศึกษาศึกษาของสถานศึกษาในเขตนบุรี

มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตนบุรี

จากการลงพื้นที่ภาคสนามรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตนบุรี ที่ดำรงชีวิตโดยอาศัยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่ พอกิน พอใช้ หารายได้เพิ่มในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการก่อหนี้ มีความรู้ มีคุณธรรม อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียงเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ได้จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น 55 คนที่ให้ข้อมูลและสามารถนำข้อมูลมาเผยแพร่ได้จำนวน 44 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอมีลำดับดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตนบุรีในภาพรวม จำนวน 44 คน
2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตนบุรีจำแนกตามสาขา/แขนง
3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ ผลิตภัณฑ์/ผลงาน ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายละเอียดของข้อมูลมีดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตนบุรีในภาพรวม จำนวน 44 คน

- 1.1 ผลการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนเขตนบุรีในภาพรวมทั้ง 44

ชุมชน 7 แขนง นำเสนอในรูปแบบของตารางสรุปจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียด ปรากฏดังตารางที่ 4.1 - 4.2

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตนนบุรี

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
หญิง	33	75.00
ชาย	11	25.00
2.อายุ		
ต่ำกว่า 40 ปี	3	6.82
40 – 60 ปี	19	43.18
61 ปีขึ้นไป	22	50.00
3.ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	12	27.27
มัธยมศึกษา	11	25.00
สูงกว่ามัธยมศึกษา	12	27.27
ไม่ระบุ	9	20.46
4.สถานภาพ		
สมรส	29	65.91
โสด	8	18.18
หม้าย/หย่าร้าง	7	15.91
5.ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย (แขวง)		
วัดกัลยาณ์	8	18.18
หิรัญรูจี	9	20.45
บางยี่เรือ	10	22.73
ตลาดพลู	7	15.91
บุคคโล	1	2.27
สำเหร่	3	6.82
ดาวคะนอง	6	13.64

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 เป็นเพศชาย 11 คนคิดเป็นร้อยละ 25.00 มีอายุ 61 ปีขึ้นไปมากที่สุด จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมา มีอายุระหว่าง 40 – 60 ปี จำนวน 19 คนคิดเป็นร้อยละ 43.18 จบ

การศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีจำนวนเท่ากับ 12 คนคิดเป็นร้อยละ 27.27 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา 11 คนคิดเป็นร้อยละ 25.00 นอกนั้นไม่ระบุ มีสถานภาพสมรสมากที่สุด จำนวน 29 คนคิดเป็นร้อยละ 65.91 รองลงมาคือโสด จำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 18.18 อาศัยอยู่ในแขวงบางยี่เรือมากที่สุด จำนวน 10 คนคิดเป็นร้อยละ 20.73 รองลงมาคือ แขวงหิรัญรูจี 9 คนคิดเป็นร้อยละ 20.45

1.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรี นำเสนอในรูปตารางสรุปจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีรายละเอียด ปรากฏดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรี

ลำดับที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ชุมชน	แขวง
1	นางสาวจรรยา เสงข อายุมนตรี	กิมเอ็งกล้วยเชื่อมตลาดพลู	ตลาดพลู	ตลาดพลู
2	นางสาววนิดา นฤนาทเกียรติกร	น้ำใบบัวบก	ตลาดพลู	ตลาดพลู
3	นายสมศักดิ์ ไตรยวาสน์	วงดนตรีเป่าพาทย์ พาทย์โกศล	วัดกัลยาณ์	วัดกัลยาณ์
4	นายปรีชา แสนบุญ	คณะกลองยาว	วัดกัลยาณ์	วัดกัลยาณ์
5	นางพัชรี ล้อมแก้ว	อบสมุนไพรม	วัดหิรัญรูจี	หิรัญรูจี
6	นางพัชนี อานาม นารถ	การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้า ใยบัว	กุฎีจีน	วัดกัลยาณ์
7	นางสาวชลดา ศรีอย ดอก	สมุนไพรมประยุกต์	วัดบางสะแก ใน	ตลาดพลู
8	นางพิทยา บุญสวัสดิ์	งานประดิษฐ์ของเหลือใช้	สายสัมพันธ์	บุคคลโล
9	นางจันทนา สุขใจ ธรรม	การปรุงยาสมุนไพรม (ผดุง เลือด)	เจริญนคร 66	ดาวคะนอง
10	นางสาวพิเศษ รัตนสถิตย์	การถักเสื่อด้วยด้ายหลอด	โกวบ้อพัฒนา	ดาวคะนอง
11	นางโกสุม แยมอารี	เหรียญโปรยทาน	วัดกัลยาณ์	วัดกัลยาณ์
12	นางสุอาภา บันดาล สุขสันต์	ขนมเบ็ญญวน สุอาภา ตลาดพลู	ตลาดพลู	ตลาดพลู

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ชุมชน	แขวง
13	นางฉัฐธรร แดงสีผล	ปลาตะเพียนนวลลายไทย ลายวิจิตร	ปากคลองบาง สะแก	ตลาดพลู
14	นางสัมฤทธิ์ แก้ว บังเกิด	การนวดแผนไทย	วัดหิรัญบุรี	หิรัญบุรี
15	นางดารณี เสนะวัฒน์	กระเช้าสบู	วัดหิรัญบุรี	หิรัญบุรี
16	นางเจริญ กิจราษฎร์	หัวโขนบ้านศิลปะไทย	ชุมชนบางไผ่ ไก่อ	หิรัญบุรี
17	นายสมศักดิ์ อึ้งเรืองเอก	การละเล่นสิงโต	ชุมชนโรงเจ 1	บางยี่เรือ
18	นายจรัสชัย พูลโกษณ์	แกะสลักลายทองเหลือง	หลังศูนย์ จันทร์นิม ไพบุลย์	บางยี่เรือ
19	นางจันศรี คำมาก	การนวดคลายเส้น กดจุด การนวดฟ่อนคลาย	แก้ววิทยา	สำเหร่
20	นางจงลักษณ์ มณี ประสิทธิ์	ขนมฝรั่งกุฎีจีน	กุฎีจีน	วัดกัลยาณ์
21	นางชนร รงน้อย	หม้ออมสิน	กุฎีจีน	วัดกัลยาณ์
22	นางยุพิน บุญประมาณ	ขนมบดิน	สวนพลู	บางยี่เรือ
23	นายชูพันธ์ บรรจงชาติ	ของจืด	เจริญนคร 66	ดาวคะนอง
24	นางสาวสุนิษฐ์ นิตี พรพิสิฐ	หมี่กรอบ ร.5	ปากคลองบาง สะแก	ตลาดพลู
25	นายมงคล โคมปิ่น	ขลุ่ยบ้านลาว	บางไผ่ไก่อ	หิรัญบุรี
26	นายสัญญา หวังจิตต์	ป๊องแป้ง ของเล่นโบราณ	โกวบือพัฒนา	ดาวคะนอง
27	นางพานพิศ บุญ รักษา	บายศรี	โกวบือพัฒนา	ดาวคะนอง

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ชุมชน	แขวง
28	นางสาวนพรัตน์ พงศ์เพชรรัตน์	การประดิษฐ์เสื้อ กางเกงใช้ในพิธีศพ	หลังไปรษณีย์ สำหรับ	สำหรับ
29	นายวิษณุ นิลเทศ	การปักเครื่องแต่งกายโขน	วัดใหญ่ศรี สุพรรณ	บางยี่เรือ
30	นายบุญเสริม สุวรรณา	การแสดงลิเก	พัฒนาบ้าน ล่าง	บางยี่เรือ
31	นางสาวชูจิตต์ เอี่ยมเจริญ	ข้ามต้มมัด ไล่ก๊วยตาก	หลังไปรษณีย์ สำหรับ	สำหรับ
32	นางสาวสลิลลา ยกขอกุล	นวดแผนไทยโศยาด	สวนพลู	บางยี่เรือ
33	นางปานจิตต์ ชื่น สถิตวัชระ	การทำห่อหมก	โรงเจ 1	บางยี่เรือ
34	นายเสรี สุดจินดา	การทำว้าว	วัดบางสะแก	ตลาดพลู
35	นายเมตมิตร โรจน โกควาณิชย์	ขนมกุยช่ายตลาดพลู	โรงเจ 1	บางยี่เรือ
36	นางสุพร วิทยุ	ขนมบดิน	ข้างสถานี รถไฟวงเวียน ใหญ่	บางยี่เรือ
37	นางยุพิน ชุมคาน	ผ้าบาติก	ข้างสถานี รถไฟ วงเวียนใหญ่	บางยี่เรือ
38	นางถวิล ชัยมงคล	ขนมฝอยทองสมถวิล	บ้านมอญ	หิรัญบุรี
39	นางวราภรณ์ ชื่นคำ	การร้อยพวงมาลัย	ศรีภูมิ	หิรัญบุรี
40	นางรัชดา ชัชวาลย์ ปรีชา	การประดิษฐ์ดอกไม้ผ้า ใยบัว	วัดหิรัญบุรี	หิรัญบุรี
41	นางพรณี กลิ่นอุบล	หมูโสร่ง	โรงคราม	วัดกัลยาณ์
42	นางพรณี กลิ่นอุบล	วิหคนอนรัง	โรงคราม	วัดกัลยาณ์

ตารางที่ 4.2 รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ชุมชน	แขวง
43	นางจำลอง คราม สำโรง	ร้อยมัลย์	มะนาวหวาน	ดาวคะนอง
44	นางพรธิภา พุทธรัก	ขลุ่ยบ้านลาว	บางไส้ไก่	หิรัญบุรี

2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรีจำแนกตามสาขา/แขวง

จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเขตรชนบุรีที่ทำการศึกษาจำแนกตามสาขา/แขวงสรุปได้ปรากฏดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 จำนวนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกตามสาขา/แขวง

รายชื่อ	ชุมชน	สาขา					
		คหกรรม		ศิลปกรรม		สาธารณสุข	
		อาหาร	ประดิษฐ์ เครื่องนุ่งห่ม	งาน ประดิษฐ์	หัตถกรรม	ดนตรี	ยา สมุนไพร
แขวงวัดกัลยาณ์	8						
1.ชุมชนกุฎีจีน	3	1		2			
2.ชุมชนโรงคราม	2	2					
3.ชุมชนวัดกัลยาณ์	3				1	2	
แขวงหิรัญบุรี	9						
1.ชุมชนบ้านมอญ	1	1					
2.ชุมชนวัดหิรัญบุรี	4			1	1		1
3.ชุมชนศรีภูมิ	1			1			
4.ชุมชนบางไส้ไก่	3			1	2		
แขวงบางยี่เรือ	10						
1.ชุมชนโรงเจ 1	3	2				1	
2.ชุมชนข้างสถานี รถไฟวงเวียนใหญ่	2	1	1				
3.ชุมชนสวนพลู	2	1					1
4.ชุมชนหลังศูนย์จันทร์ ฉิมไพบูลย์	1				1		
5.ชุมชน วัดใหญ่ ศรี สุพรรณ	1				1		
6.ชุมชนพัฒนาบ้านล่าง	1					1	

ตารางที่ 4.3 จำนวนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกตามสาขา/แขนง (ต่อ)

รายชื่อ	ชุมชน	สาขา						
		คหกรรม		ศิลปกรรม			สาธารณสุข	
		อาหาร	ประดิษฐ์ เครื่องนุ่งห่ม	งาน ประดิษฐ์	หัตถกรรม	ดนตรี	ยา สมุนไพร	การนวด
แขวงตลาดพลู	7							
1.ชุมชนตลาดพลู	3	3						
2.ชุมชนวัดบางสะแก	2			1			1	
3.ชุมชนปากคลอง บางสะแก	2	1			1			
แขวงบุคคโล	1							
1.ชุมชนสายสัมพันธ์	1				1			
แขวงลำห้วย	3							
1.ชุมชนหลังไผ่ ลำห้วย	2	1	1					
2.ชุมชนแก้ววิทยา	1							1
แขวงดาวคะนอง	6							
1.ชุมชนมะนาวหวาน	1			1				
2.ชุมชน ไกวบ่อพัฒนา	3				3			
3.ชุมชนเจริญนคร 66	2				1		1	
	44	13	1	8	12	4	3	3

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ด้านที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุดสามอันดับแรกคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารจำนวน 13 คนคิดเป็นร้อยละ 29.55 รองลงมาคือ ด้านหัตถกรรม จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27 และด้านงานประดิษฐ์จำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 18.18 ส่วน ด้านที่มีจำนวนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อยที่สุดคือ ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.27

3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และสังสรรค์ประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ ผลิตภัณฑ์/ผลงาน และข้อมูลอื่นๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตชนบุรี จำนวน 44 คน ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาและนำมาสังเคราะห์และนำเสนอ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.กระบวนการเรียนรู้และสังสรรค์ประสบการณ์

ผู้ทรงภูมิปัญญาแต่ละคนจะมีกระบวนการเรียนรู้และการสังสรรค์ประสบการณ์ในลักษณะที่แตกต่างกัน กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ทรงภูมิปัญญาได้มาโดยสรุปได้ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และการสังมประสบการณ์ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
กระบวนการเรียนรู้		
1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง	7	15.91
2. การได้รับการถ่ายทอดจากบิดา มารดา บรรพบุรุษ	27	61.37
3. การเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนถ่ายทอด (ครู อาจารย์)	5	11.36
4. การเรียนรู้โดยเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานที่เปิดอบรม	5	11.36
การสังมประสบการณ์		
1. ประสบการณ์ต่ำกว่า 10 ปี	6	13.00
2. ประสบการณ์ 11 – 20 ปี	13	30.00
3. ประสบการณ์ 21 – 40 ปี	13	30.00
4. ประสบการณ์ 41 ปีขึ้นไป	12	27.00

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากบิดา มารดา บรรพบุรุษ จำนวน 27 คนคิดเป็นร้อยละ 61.37 รองลงมาคือมีการเรียนรู้ด้วยตนเองจำนวน 7 คนคิดเป็นร้อยละ 15.91 สำหรับการสังมประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาพบว่า มีประสบการณ์ระหว่าง 11 – 20 ปี และมีประสบการณ์ระหว่าง 21 – 40 ปีจำนวนเท่ากันคือ จำนวน 13 คนคิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมาคือมีประสบการณ์ 41 ปีขึ้นไปจำนวน 12 คนคิดเป็นร้อยละ 27.00

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น มีข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และสังมประสบการณ์ สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการคิดค้นและจากการเรียนรู้ถูกเรียนผิด หรือการลองถูกลองผิดด้วยตนเอง การสังเกตวิธีทำ และใช้วิธี “ครูพักลักจำ” แล้วค่อย ๆ มาลองทำดู ทำได้บ้างเสียบ้าง ผ่านการฝึกฝนและพัฒนาฝีมือมานาน งานที่ออกมามีทั้งสวยและไม่สวย แต่อาศัยใจรักและความมุ่งมั่นค่อย ๆ พัฒนาฝีมือเพราะงานลักษณะนี้ต้องอาศัยใจรักและมีความใจเย็นอันไหนคิดว่าทำแล้วผลิตภัณฑ์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองคิดไว้ก็จะนำมาแก้ไขจนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดี และมีคุณภาพพร้อมที่จะนำผลิตภัณฑ์ของตัวเองไปถ่ายทอดแก่คนอื่น เช่น หัวโขน ของจิว ขนมฝอยทอง เป็นต้นนานเข้าก็ทำได้ดีขึ้น จนสามารถทำขายได้เอง และนำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานทำสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมของครอบครัวก็ได้

2. การได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา บรรพบุรุษ และนำมาปฏิบัติจนมีความเชี่ยวชาญ มีการคิดพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากของเดิมให้มีความทันสมัยและเป็นที่ต้องการของคนในยุคปัจจุบันมากขึ้น เช่น การแกะสลักลายทองเหลือง ขนมกุ๊กจีน หมูอ่อมสกิน การทำขลุ่ย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาตนเองต่อยอดด้วยการไปศึกษาข้อมูลจากแหล่งความรู้อื่นๆ เช่น เข้าฝึกอบรมกับหน่วยงานภาครัฐที่เปิดอบรมให้กับบุคคลที่สนใจ เป็นต้น นำมาปรับปรุงให้เกิดความทันสมัยหลากหลายรูปแบบสอดคล้องกับความต้องการ สามารถนำมาใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การปรุงยาสมุนไพร การนวดแบบต่างๆ เป็นต้น

3. การเรียนรู้จากครูรุ่นเก่า ครูบาอาจารย์และมีการฝึกปฏิบัติจริงจนทำให้เกิดความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ มีการหาทำทางที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการหาตลาดเล่นต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซากจำเจ ทำให้สามารถนำมาประกอบอาชีพโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ตั้งเป็นคณะของตนเองได้ในที่สุด เช่น วงปีพาทย์พาทย์โกศล คณะเชิดสิงโต การแสดงลิเก คณะกลองยาว เป็นต้น

4. การเรียนรู้โดยการเข้ารับการอบรมจากสถานที่จัดฝึกอบรมต่างๆ เช่น จากศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียนเขตธนบุรี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพของหน่วยงานราชการที่เปิดให้บุคคลที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรม โดยทำการฝึกฝนและปฏิบัติจนเกิดความชำนาญและมีการพัฒนาต่อยอดของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความหลากหลายและประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว การทำผ้าบาติก งานประดิษฐ์ของเหลือใช้ เป็นต้น และได้นำความรู้มาใช้ประกอบวิชาชีพเป็นอาชีพเสริม

มีผู้ทรงภูมิปัญญาหลายคนที่ได้รับรางวัลต่างๆ ได้แก่ การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว รางวัลเจ้าของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ สาขาศิลปกรรม (ด้านงานประดิษฐ์) ได้รางวัลกลุ่มอาชีพดอกไม้ประดิษฐ์จากวัสดุแปรรูป (ดอกไม้ผ้าใยบัว) จาก สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ณ วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2556 หัวโชนบ้านศิลปะไทย ได้รับมอบ โล่ชูเกียรติเป็นผู้ที่ผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร สาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน พ.ศ. 2543 จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ของจังหวัด OTOP ระดับ5ดาว หมีกรอบ ร.5 ได้รับ รางวัลคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย กรุงเทพมหานคร การทำผ้าบาติกชนะเลิศในงาน OTOP ได้ OTOP 3 ดาว เป็นต้น และภูมิปัญญาท่านอื่นๆ หลายท่านก็ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานทั้งของสำนักงานเขตธนบุรี เป็นคลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยทั่วไปผู้ทรงภูมิปัญญาจะมีการถ่ายทอดความรู้ที่มีในหลากหลายวิธี ดังนี้

1. การถูกเชิญชวนไปเป็นวิทยากรสอนตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในสถานที่ราชการและเอกชน โดยจัดเป็นกลุ่มผู้ที่สนใจ เช่น สถานศึกษาต่างๆ ศูนย์ฝึกอาชีพ แล้วแต่ทางสำนักงานหรือหน่วยงานไหนจะติดต่อมา เป็นการสร้างอาชีพและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไปพร้อมกันด้วย

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับญาติ พี่ น้อง เพื่อน คนในชุมชนและบุคคลภายนอกอื่นๆ เป็นการถ่ายทอดตัวต่อตัวให้กับผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาที่แหล่งผลิตโดยตรง ทำมาแล้วหลายคนมีคนในแต่ละรุ่นที่สนใจ มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ที่เกษียณก็มี โดยผู้สนใจติดต่อมาขอความรู้และขอเรียนรู้โดยตรงที่บ้าน เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว การทำขลุ่ย เป็นต้น และบางครั้งมีหน่วยงานบางหน่วยช่วยในการถ่ายทอดบ้าง จนผู้ที่รับการถ่ายทอดสามารถนำไปทำต่อยอดการผลิตได้ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตธนบุรี ชมรมผู้สูงอายุของเขตธนบุรี เป็นต้น

3. ในบางภูมิปัญญาก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนภายนอก จะส่งต่อเฉพาะในครอบครัวที่เป็นลูกหลานจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นสูตรลับ เช่น ภูมิปัญญาทางด้านอาหาร พวกสูตรการทำขนม การทำอาหาร รายละเอียดของสูตรจะถ่ายทอดให้เฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น

ผลิตภัณฑ์หรือผลงาน

งานของภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและมีความเก่าแก่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นถ้าเป็นงานที่เป็น **สาขากรรม** เช่นอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ทำมาตั้งแต่สมัยโบราณสืบทอดต่อกันมาจนถึงในยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่หารับประทานได้ยากเพราะไม่ค่อยมีใครทำกันมากนัก การทำค่อนข้างใช้ความประณีต ละเอียด และพิถีพิถัน คนที่จะทำต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญและทำต่อเนื่องมา เช่น หมี่กรอบ ร.5 ขนมหดิน หมูโสร่ง วิกนอนรัง ขนมหุ่ยช่าย ตลาตพลู ขนมหอยทองสมถวิล เป็นต้น มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันบ้าง ปรับปรุงวัตถุดิบแต่ยังคงเอกลักษณ์ เช่น รสชาติ รูปลักษณ์ บางอย่างยังคงเหมือนเดิม สำหรับงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม จะมีการทำต่อเนื่องมายาวนานเช่นกัน เช่น การประดิษฐ์เสื่อทางกงใช้ในพิธีศพ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงทำอยู่ เป็นรายได้สำหรับเลี้ยงชีพ ใครมาสั่งก็ทำให้ **สาขาศิลปกรรม** ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิตและมีการทำที่ต่อเนื่องมายาวนาน ต้องมีความประณีต สวยงาม ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงภูมิปัญญาอย่างแท้จริง เช่น ขลุ่ยบ้านลาว หัวโขน การปักเครื่องแต่งกายโขน ของจิว แกะสลักลายทองเหลือง เป็นต้น บางอย่างก็มีการปรับวัสดุสำหรับใช้ในการผลิต เช่น ขลุ่ยบ้านลาว ก็ใช้ท่อพีวีซีทำแทน เป็นต้น สำหรับการแสดงไม่ว่าจะเป็นคณะกลองยาว การเล่นสิงโต การแสดงลิเก ก็เป็นการแสดงที่มีมายาวนานเช่นกันสืบทอดรุ่นต่อรุ่น มาจนถึงยุคปัจจุบัน และก็ยังมีการอนุรักษ์และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง มีลูกศิษย์หลายรุ่นและมีการแสดงให้คนได้ชมกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ลูกศิษย์ได้แสดงความสามารถตามโอกาส

สาขาสาธารณสุข ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของสมุนไพร ไม่ว่าจะเป็นการปรุงยาสมุนไพร อบสมุนไพร หรือการนวดแผนไทยในลักษณะต่างๆ เป็นต้น สำหรับสมุนไพรวัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้ก็เป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น และนำมาเป็นส่วนประกอบของการทำยา ซึ่งก็เป็นการแพทย์ทางเลือกสำหรับคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเน้นการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เน้นทำเพื่อการค้าใหญ่โตมากนักแต่ทำเพื่อเลี้ยงชีพและส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป

การผลิตผลิตภัณฑ์/ผลงาน

การผลิตของผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ จะไม่ซับซ้อนมากเน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่าย วัสดุที่นำมาทำผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะ เป็น สาขาคหกรรม (ด้านอาหาร ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม) สาขาศิลปกรรม (ด้านงานประดิษฐ์ ด้านหัตถกรรม ด้านดนตรี (นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน)) และสาขาสาธารณสุข (ด้านการสืบสานตำราสมุนไพร ด้านการนวดแผนโบราณ) ส่วนใหญ่ก็ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นหาซื้อได้ง่ายเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง และไม่ค่อยมีอุปกรณ์หนัก แต่จะใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จะมีบ้างที่ต้องใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องจักร เช่นการทำลู่จากท่อพีวีซี ต้องมีเครื่องเจียร นอกนั้นก็ผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่นที่มีอยู่โดยทั่วไป ถ้าเป็นการแสดงศิลปะต่างๆ ก็เน้นการประยุกต์ให้ทันสมัยเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

สิ่งที่ผู้ทรงภูมิปัญญาหลายคน ได้ให้ความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างต้องใช้ความอดทนในการทำเพราะงานส่วนใหญ่เป็นงานค่อนข้างละเอียด ประณีต และต้องสนใจ ใช้เวลา มุ่งมั่น ตั้งใจในการทำ ซึ่งคนส่วนใหญ่มาเรียนหรือได้รับความรู้ไปแล้วก็ไม่ได้สนใจและทำจริงจัง เช่น การปักเครื่องแต่งกาย โขน หัวโขน การแกะสลักลายทองเหลือง เป็นต้น หรือการแสดงบางอย่างมาเรียนรู้แต่ไม่ได้มีการต่อยอด ไม่คิดจริงจังอะไร ซึ่งงานพวกนี้หน่วยงานราชการในท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา เป็นต้น ควรต้องมีนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรของสถานศึกษา จัดการเรียนการสอน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง รักและภาคภูมิใจ ในความเป็นท้องถิ่นและชุมชนของตนเองและควรการอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นสิ่งที่คู่กับคนไทยและเป็นมรดกให้ลูกหลานต่อไป

สำหรับรายละเอียดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตธนบุรี จำนวน 44 คน ได้มีการนำเสนอไว้ในภาคผนวก หน้า 83 - 224

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการศึกษาของสถานศึกษาในเขตธนบุรี

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารและครูผู้สอน อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ นักศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการศึกษาของสถานศึกษาในเขตธนบุรี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 สภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องของชุมชนท้องถิ่นนั้น สถานศึกษามีการจัดลักษณะการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ในหลายหลายแบบ เช่น ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น อาชีพท้องถิ่น สถานที่สำคัญ วัด แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น สำหรับสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีประเด็นสรุปได้ดังนี้

- รูปแบบในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา
- กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน

- เวลาที่สถานศึกษาเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเด็นมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

2.1.1 รูปแบบในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา สถานศึกษามีรูปแบบการนำผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ดังนี้

1) การเชิญเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานศึกษา หรือเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ปกครองของผู้เรียนหรือเป็นครูที่เกษียณอายุราชการที่เป็นผู้ที่มีสาขาอาชีพเฉพาะด้านก็จะเชิญมาช่วยสอน มีหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น สายศิลปะ ดนตรี กีฬา การทำขนมงานฝีมือ เป็นต้น มีผู้บริหารท่านหนึ่งเล่าว่า “มีการเชิญภูมิปัญญาที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนมาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำขนมกุยช่าย ท่านก็ยินยอมมาทุกครั้งที่เราเชิญส่วนใหญ่เราจะรู้ว่าท่านว่างเวลาไหนและเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ มาพร้อมสรรพเลย” ... “ชุมชนของเราเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงเรื่องขลุ่ยบ้านลาว เราก็พยายามเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนถ้าท่านมาไม่สะดวก เราก็จะให้นักเรียนไปเรียนกับท่านที่บ้านที่ก็ยินดี และดูแลเด็กของเราเป็นอย่างดีคืออธิบายให้เด็กฟัง เด็กก็ตั้งใจฟังดีนะ” ครูท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “รายวิชานาฏศิลป์ มีการเชิญผู้ปกครองนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านการแสดง มาสอนนักเรียนโดยตรงและแสดงให้นักเรียนดู เช่น การแสดงกระต๊อแทงเสื่อ ซึ่งโรงเรียนมีคณะกรรมการแสดงของโรงเรียน ซึ่งผู้ปกครองมาสอนในรายวิชาชุมนุม ซึ่งเด็กนักเรียนที่เข้ามาในชุมนุม

ก็สามารถแสดงได้ และโรงเรียนส่งเสริมให้เด็กได้ออกแสดงตามงานต่างๆ งานบุญ งานประเพณี เข้าพรรษา ออกพรรษา งานวัด การจัดนิทรรศการ เป็นต้น”

2) การนำนักเรียนไปศึกษาเรียนรู้กับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้าน ในกรณีกับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนไม่สะดวกในการมาที่สถานศึกษา อาจจะเนื่องจากต้องขนย้ายอุปกรณ์ ไม่สะดวกในเรื่องของเวลา ไม่สะดวกในการเดินทางมาสถานศึกษา ก็จะมีการนำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้กับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้านโดยตรง เช่น ค่ามวย การทำขลุ่ยบ้านลาว เป็นต้น ครูผู้สอนท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางท่านไม่สะดวกในการขนย้ายอุปกรณ์ เช่นการทำขลุ่ย ก็จะนำนักเรียนไปเรียนที่บ้านเลยโดยตรง ท่านจะคอยช่วยอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับกรรมวิธีในการผลิตและอื่นๆ ตามที่นักเรียนสนใจและตอบคำถามนักเรียนอย่างเต็มที่ แต่ต้องเลือกช่วงเวลาที่ท่านสะดวกที่จะให้ข้อมูลด้วย” ... “ขนมกุฎีจีน กระบวนการทำขนมมีอุปกรณ์เยอะไม่สะดวก ส่วนใหญ่นำเด็กไปดูที่บ้านของผู้ผลิตเลย อยู่ข้างๆ โรงเรียน พาเด็กไปๆ กันเป็นกลุ่ม เด็กสนุกมาก คนทำก็แนะนำเด็กๆ ดีมาก เราไปกันทุกเทอมผลัดกันไป”

2.1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าช่วยสอนส่วนใหญ่คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลานามัย และกลุ่มสาระภาษาอังกฤษ เนื่องจากในหลักสูตรจะมีมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ระบุให้ต้องศึกษาเรื่องของท้องถิ่น ชุมชน ซึ่งในแต่ละกลุ่มสาระจะมีการกำหนดไว้ สถานศึกษาจึงต้องมีการจัดให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนให้สอดคล้องกับกลุ่มสาระที่ทำการเรียนการสอน เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (อาหารท้องถิ่น ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น) วิชานาฏศิลป์ (การแสดงรำ การแสดงอื่นๆ) ศึกษานิเทศก์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “สพฐ.จะมีเรื่องของสาระท้องถิ่น มี 1 เล่ม ที่โรงเรียนต้องรวบรวม ไม่ว่าจะเป็นวัด แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ต้องมอบให้เด็กไปเรียนรู้ โดยจัดทำเป็นเอกสารและให้บูรณาการใน 8 กลุ่มสาระ จะดึงอะไรเข้ามาเรียนก็ได้ เช่นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม อาชีพท้องถิ่น สถานที่สำคัญ วัด เป็นต้น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคคลสำคัญ สาระท้องถิ่น ท้องถิ่นชุมชน) ซึ่งปกติจะต้องมีเป็นของโรงเรียน โดยอาจบูรณาการเข้าไปใน 8 กลุ่มสาระ บางโรงเรียนอาจมีรายวิชาท้องถิ่นเลย (เป็นรายวิชาเพิ่มเติม) ซึ่งต้องเรียนทั้งหมด ก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการบูรณาการเข้าไปในแต่ละรายวิชา”

2.1.3 เวลาที่สถานศึกษาเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยสอนนั้นทำในหลายวิธีคือ การเชิญมาในเวลาเรียนปกติ โดยบางสถานศึกษาเชิญมาภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยทำในภาพรวมของสถานศึกษา เช่น ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมนุม

ชมรมโดยจัดให้นักเรียนทุกระดับชั้นมาพร้อมเพรียงกันและทำการสาธิตให้ดูเช่น การรำกระบี่ กระบอง การทำขนมกุยช่าย เป็นต้น ครูผู้สอนสาระวิทยาศาสตร์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ขนมกุยช่าย เชิญมาทีเดียวก่อนให้ความรู้กับนักเรียนหลายกลุ่มสาระ เช่น สาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี (เป็นเรื่องการปั้น การนึ่ง) สาระสุขศึกษา (เป็นเรื่องการกินผัก สาระอาหารต่างๆ เช่นผักกุยช่าย ผีอกหน่อไม้ เป็นต้น) สาระวิทยาศาสตร์ (เป็นเรื่องกระบวนการผลิต อุณหภูมิ การนึ่งที่ความร้อนเท่าไร) ส่วนใหญ่จะเชิญมาให้กับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เพราะเป็นเด็กโต เขาจะได้ความรู้และลงมือทำด้วย” และผู้บริหารท่านหนึ่งเล่าว่า “มีการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำวุ้นไทยมาตลาดห่อละ 1 ครั้งในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 เฉพาะกลุ่มที่สนใจ ไม่ได้สอนนักเรียนทั้งหมด มีการให้นักเรียนฝึกทักษะทางด้านการวัด การคำนวณ การหาจุดสมดุล นักเรียนได้เล่นว่าวที่นักเรียนทำเอง” หรือบางครั้งก็เชิญมาหลังจากเวลาเรียนปกติและวันเสาร์ - อาทิตย์ เนื่องจากในบางสาระต้องการฝึกนักเรียนให้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างต่อเนื่องก็จะเชิญภูมิปัญญามาในช่วงเวลาหลังเรียนหรือในวันเสาร์- อาทิตย์ โดยทำการขออนุญาตใช้เวลาเสาร์ - อาทิตย์ในการเรียน ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวว่า “โชคดีที่มีท่านลุงชลอ บ้านอยู่หน้าโรงเรียน ข้าราชการบำนาญจากกรมศิลปากรมีความสามารถด้านดนตรีไทยทุกชนิด สามารถซ่อม สร้างเครื่องดนตรี มาช่วยสอนดนตรีไทย โรงเรียนมีกลองสะบัดชัยท่านก็มาช่วยสอนมาหลายรุ่นแล้ว มีการถ่ายทอดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และก็มาเรื่อยๆ มีการส่งต่อรุ่นต่อรุ่น และแนะนำเรื่องทำทางให้กับเด็ก ซึ่งของโรงเรียนจะแตกต่างกับของที่อื่นลูกชายของคุณลุงก็เป็นครูสอนดนตรีเหมือนกัน” การเชิญมากรณีมีการจัดงานวันสำคัญต่างๆ ของสถานศึกษา สถานศึกษาบางแห่งเช่นในระดับอุดมศึกษาจะมีการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่น มากรณีพิเศษเมื่อมีงานของสถาบัน โดยทำเป็นโครงการ เพื่อมาให้ความรู้และสาธิตกรรมวิธีในการผลิตเป็นต้น เช่น การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการทำน้ายากันยุงจากตะไคร้หอม เป็นต้น

2.2 ปัญหาการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีประเด็นสรุปได้ดังนี้

- ปัญหาที่พบในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา
- ปัญหาที่พบในกรณีพาผู้เรียนออกไปเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นนอก

สถานศึกษา

- ปัญหาอื่นๆ เกี่ยวกับการนำข้อมูลของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการ

เรียนรู้

แต่ละประเด็นปัญหามีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

2.2.1 ปัญหาที่พบในการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยทั่วไปที่พบมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้คือ

1) การขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายตอบแทนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีการเรียกร้อง มาด้วยจิตสาธารณะ ออกมาที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังและเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป แต่บางครั้งก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าอุปกรณ์ในการสาธิตให้ผู้เรียนได้ดูหรือได้ฝึกหัดทำ เช่น ผู้ทรงภูมิปัญญาด้านดนตรี ด้านอาหาร ด้านกีฬา โดยเฉพาะด้านกีฬาอุปกรณ์บางอย่างมีราคาค่อนข้างแพง ครูท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “บางครั้งเชิญท่านมา ถึงท่านไม่เรียกร้องแต่ก็ต้องมีค่าใช้จ่ายตอบแทนให้ท่าน เพราะต้องเชิญท่านมาอยู่เรื่อยๆ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลต้อนรับอื่นๆ ด้วยเพราะบางที่ท่านต้องนำอุปกรณ์ต่างๆ มา”

2) การย้ายภูมิลำเนาหรือการปิดกิจการของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในบางครั้งผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ย้ายครอบครัวไปอยู่ที่อื่น ซึ่งเดิมเคยมาให้ความรู้กับนักเรียนอยู่เป็นประจำทำให้สถานศึกษาไม่มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องนั้นๆ มาให้ความรู้ เช่น ผู้ทรงภูมิปัญญาการทำทองม้วน งานทำหัวสิงโต เป็นต้น หรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นบางภูมิปัญญาได้ปิดกิจการซึ่งเดิมเคยพาผู้เรียนไปศึกษาหาความรู้แต่ปัจจุบันได้เลิกกิจการแล้ว ทำให้ไม่มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวสาธิตให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ต่อไป เช่น การนั่งปลาทุ เป็นต้น

3) ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเสียชีวิต ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชิญมาให้ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี บางท่านเสียชีวิตจึงไม่มีภูมิปัญญาในเรื่องนั้นๆ มาให้ความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาต้องหาผู้ทรงภูมิปัญญาท่านอื่นๆ หรือบางสถานศึกษาดึงกิจกรรมของสถานศึกษาที่เชิญผู้ทรงภูมิปัญญานั้นๆ ไปเลย

4) การประสานงานกับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีเชิญมาสถานศึกษา เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบางท่านต้องทำงาน ในเวลาที่สถานศึกษามีการเรียนการสอน ไม่สะดวกก็ไม่สามารถมาให้ความรู้ได้ หรือบางกรณีได้มีการนัดหมายล่วงหน้าแล้วแต่ถ้ามีงานเร่งด่วนเข้ามาก็ต้องไปทำงานก่อน จึงทำให้ผิคนัดไม่สามารถมาให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ หรือบางครั้งที่อยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแต่ละคนคลาดเคลื่อน การติดต่อประสานงานทำได้ค่อนข้างยุ่งยาก ต้องติดต่อหลายครั้งกว่าจะได้ข้อมูล

2.2.2 ปัญหาที่พบในกรณีพาผู้เรียนออกไปเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกสถานศึกษา โดยทั่วไปปัญหาที่พบ มีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้คือ

การพานักเรียนจำนวนมากออกไปนอกสถานศึกษา เป็นสิ่งที่ทำได้ค่อนข้างยากกว่าการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในสถานศึกษา เพราะเนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนมาก เมื่อต้องพาออกไปนอกสถานศึกษา การดูแล ควบคุมอาจไม่ทั่วถึง และพาไปได้เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้นค่อยๆ ทอยยกกันไป ทำให้บางครั้งอาจต้องผลัดกันไปทำให้กระทบต่อการเรียนการสอน

2.2.3 ปัญหาอื่นๆ เกี่ยวกับการนำข้อมูลของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

1) การศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมของผู้เรียนหรือครูผู้สอนในเว็บไซต์ ซึ่งข้อมูลของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีรายละเอียดเนื้อหาบางภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น และส่วนใหญ่รายละเอียดมีน้อยนำมาใช้ประโยชน์ได้น้อยมาก และเนื้อหาในเว็บไซต์ที่มีก็ไม่เหมาะกับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและไม่เป็นปัจจุบัน

2) เอกสารหรือหนังสือ ที่ระบุเรื่องราวของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่ครอบคลุมทุกภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีหนังสือที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นค่อนข้างน้อย ทำให้ไม่มีข้อมูลมาใช้ในการเรียนและการสอน

3) ความแตกต่างของหลักสูตรการเรียนการสอนของระดับชั้นประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ซึ่งระดับมัธยมศึกษาจะมีชั่วโมงเรียนมากกว่าระดับประถมศึกษา ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นชุมชนของระดับมัธยมศึกษาจะมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว่าของระดับประถมศึกษา

4) บางกรณี การเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาหรือพานักเรียนไปศึกษาที่แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ อาจมีผู้ไม่เห็นด้วย เห็นว่าเป็นการเสียเวลา และการพานักเรียนออกไปนอกสถานศึกษาเป็นความเสี่ยงมากเกินไป

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตนบุรี โดยเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้บริหารเขตนบุรี ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ศึกษาพิเศษ ผู้นำชุมชนเขตนบุรี และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตนบุรี และหาแนวทางการพัฒนาการจัดการจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตนบุรี โดยเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยมีแนวทาง 2 แนวทาง ดังนี้

1. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตชนบุรี มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบของเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการสืบค้น อ้างอิง โดยมีการปรับข้อมูลให้ทันสมัย

1.2 การจัดทำเป็นเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ และบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงความสามารถและผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 การสืบทอดภูมิปัญญา ด้วยการส่งเสริมให้มีผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4 จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเชิดชูเกียรติของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลงานของแต่ละคน

1.5 ส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการฝึกผู้เรียนที่สนใจไปศึกษาเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถอธิบายและถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ

1.6 จัดให้มีงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตชนบุรีในทุกปีหรือทุกภาคเรียน และรณรงค์ให้สถานศึกษาทุกแห่งให้ความร่วมมือในการนำผู้เรียนเข้ามาศึกษาหาความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยมีเงื่อนไขปัจจัย ดังนี้

1. สำนักงานเขตชนบุรีกำหนดให้มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเขตชนบุรี หรืออาจเป็นสถาบันทางการศึกษาใดสถาบันหนึ่งรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูล

2. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยผู้รับผิดชอบเชิญหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตชนบุรี สถานศึกษา ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. มีแผนงาน โครงการและงบประมาณรองรับในการดำเนินการบริหารจัดการโครงการต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลงานอย่างเป็นรูปธรรม

4. มีการประเมินติดตามผลการดำเนินการเป็นระยะๆ พร้อมทั้งมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2. การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอาชีวศึกษา ควรมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาอย่าง

จริงจังและนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยคณะครู อาจารย์และผู้บริหารต้องร่วมกันทำหลักสูตรท้องถิ่นและดึงแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนโดยกำหนดแนวทางการสอดแทรกเข้าไปในเนื้อหาของรายวิชา หรือจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม มีการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อเป็นการสร้างค่านิยมให้นักเรียน รักในชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรสร้างโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยสร้างเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในรายวิชาการศึกษาทั่วไป หรือสร้างเนื้อหาที่สอดแทรกเข้าไปในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีจิตสำนึก รักชุมชนท้องถิ่นที่อาศัย ตลอดจนสร้างโอกาสให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยถ้านักศึกษาสนใจสามารถศึกษาเรียนรู้อย่างจริงจังเพื่อนำมาใช้ประกอบอาชีพต่อยอดได้ในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขปัจจัย ดังนี้

1. ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตชนบุรี ต้องส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา และการจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม หรือจัดทำเป็นเนื้อหาสอดแทรกในรายวิชาที่เกี่ยวข้องในระดับอุดมศึกษา และกำหนดเป็นมาตรการให้มีการนำไปใช้อย่างจริงจังทุกสถานศึกษา

2. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ในเขตชนบุรี ต้องเข้าร่วมดำเนินการจัดทำหลักสูตร

3. จัดให้มีแผนงาน โครงการและงบประมาณรองรับในการดำเนินการ

4. มีการประเมินติดตามผลอย่างต่อเนื่อง